

Σωτήρη Γκορίτσα (2010) ΑΠ' ΤΑ ΚΟΚΑΛΑ ΒΓΑΛΜΕΝΑ

Μιχάλης Πέτρου

Προτού επιχειρήσω να σχολιάσω την ταινία, θα ήθελα να σας πω τι λέει η ψυχανάλυση για το κωμικό, για το αστείο.

Το ασυνείδητο, περιφραστικότερα, οι επιθυμίες μας στην στοιχειωδέστερη μορφή τους στο όριο του σωματικού, είναι εκείνο που αρδεύει την ψυχική μας ζωή, τη μικρή ή μεγάλη δημιουργικότητά μας, που μετέχει των ομαλών όσο και των παθολογικών εκφράσεών της: δηλαδή εκτός από τα ψυχικά συμπτώματα και το χαρακτήρα μας, το Ασν αναζητεί την έκφρασή του μέσα από τα όνειρα μας, τις παραδρομές τις γλώσσας μας, τις ξαστοχισμένες πράξεις μας, το χιούμορ, το αστείο.

Όλα αυτά δεν είναι τυχαία ή άνευ σημασίας. Είναι αυθεντικές ψυχικές παραγωγές, πλήρεις νοήματος το οποίο ωστόσο μας ξεφεύγει, καθότι σε μεγάλο βαθμό ασυνείδητο. Το ασυνείδητο διαχωρισμένο από το συνειδητό, ένεκα ενός ηθμού που ονομάζουμε λογοκρισία, τα δύο βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση συνεπεία μιας σειράς αναγκαίων επιταγών που προέρχονται αρχικά από την εξωτερική πραγματικότητα και τις οποίες προϊούσης της κοινωνικοποίησής μας ενδοβάλλουμε.

Λίγα χρόνια μετά τη συγγραφή της *Ερμηνείας του ονείρου*, ο Freud δημοσιεύει στα 1905 *Το ευφυολόγημα και οι σχέσεις του με το Ασν*.

Der Witz: πνεύμα(-τώδες), το ευφυολόγημα, γενικότερα το αστείο.

Το αστείο συνδέει απρόσμενα ετερογενείς έως και αντίθετες ιδέες. Τις συμπυκνώνει, τις παντρεύει μ' ένα τρόπο αναπάντεχο, παράδοξο, ο οποίος προκαλεί την κοινή λογική, την τάξη των πραγμάτων. Κι όλα αυτά χωρίς να επιφέρει την επίπληξη ή την τιμωρία εκ μέρους του ακροατή, ο οποίος μοιάζει

να αφοπλίζεται. Προκαλεί αντίθετα το γέλιο, που είναι η εκτόνωση της ψυχικής έντασης από την υποχώρηση των ψυχικών αμυνών. Το αστείο προσφέρει ικανοποίηση.

Στο βιβλίο του ο Freud αναλύει τις ψυχικές διεργασίες που μετέρχεται το αστείο, όπως νωρίτερα έκανε για το όνειρο, τους ίδιους εκείνους μηχανισμούς, που ξεγελούν με ένα πολύ οικονομικό τρόπο τη λογοκρισία, επιτρέποντας την επιστροφή στη συνείδηση απωθημένων επιθυμιών. Γιατί το αστείο δεν είναι μια ενσυνείδητη πράξη. Εμπεριέχει ασυνείδητες επιθυμίες και μια εξίσου ασυνείδητη στρατηγική που επιτρέπει την ασφαλή εκδήλωσή τους. Η συμπύκνωση είναι ο κατ' εξοχήν ψυχικός μηχανισμός του αστείου.

Πχ. Κύριος Πετρόπουλος (Μανωλόπουλος + Πέτρου).

Αστείο από το βιβλίο του Freud.

Δύο εβραίοι μπροστά στα δημόσια λουτρά:

- Πήρες βλέπω το μπάνιο σου;

- Τι; Λείπει κάποιος;

Εδώ η συμπύκνωση είναι η διπλή έννοια της λέξης *παίρνω*.

➤ Κάτι εκπληκτικό: ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ. ΑΣΤΕΙΟ

ή γὰρ εὐτραπελία πεπαιδευμένη ὕβρις ἐστίν (Ρητορική, βιβλ.2)

Το ευτυχές, το επιτυχές εγχείρημα της υπέρβασης, για μια στιγμή, της ανθρώπινης φύσης, παραμένοντας ωστόσο μέσα στην κοινωνία των ανθρώπων.

Επιστρέφω στον Freud (1939): *Ο Άνθρωπος Μωυσής και ο Μονοθεισμός*.

Δεν ξέρω αν ο Freud διέθετε χιούμορ, διέθετε σίγουρα πολύ θάρρος ώστε παραμονές Β' Παγκ. Πολέμου, με τον αντισσημητισμό στο απόγειο του να ισχυριστεί ότι ο ηγέτης του Ισραήλ ήταν Αιγύπτιος.

Με αυτό το πνεύμα προτείνω να προσεγγίσουμε την ταινία.

Ήδη ο τίτλος του βιβλίου – ταινίας, καθώς παραπέμπει στον Εθνικό μας ύμνο διατρέχει τον κίνδυνο να χαρακτηριστεί βέβηλος ακόμα και ιερόσυλος. Το χιούμορ, η σάτιρα δεν είναι δυνατές παρά μόνο στα πλαίσια ενός ανεκτικού καθεστώτος, άρα αποκλειστικά και μόνον εντός της δημοκρατίας.

Οι ζοφερές έως άθλιες εικόνες, οι φριχτοί και ξετσιπωτοί διάλογοι, η μουσική επένδυση της ταινίας (που δεν είναι μόνο ο εθνικός ύμνος) τράβηξαν το ενδιαφέρον μας. Όταν ο δ/ντής της Β' ορθοπεδικής λέει στον ειδικευόμενο ήρωα πως το ακατόρθωτο είναι το αυτονόητο: να χειρουργεί ο χειρουργός, να εφημερεύει ο εφημερεύον. Και ακόμα ότι η συντροφικότητα: «να καλύπτετε την χοντρο-ηλιθιότητα του άλλου ευθύνεται για όλο αυτό το χάλι», όλα αυτά λέγονται υπό την υποβλητική μουσική των μεγαλειωδών συγκεντρώσεων του Ανδρέα.

Γράφεται στην περίληψη της ταινίας: Σε μια κωμική και παράλογη καθημερινότητα ένας νεαρός ορθοπεδικός γιατρός, κόντρα σε διευθυντές, διοικητικούς υπαλλήλους, νοσηλευτές ακόμα και ασθενείς ανακαλύπτει πώς ένα δημόσιο σύστημα που φτιάχτηκε για να υπηρετεί τον άνθρωπο έχει εξελιχθεί σε δήμιό του.

Από κοινωνιολογική άποψη ένας θεσμός είναι μία νομική δομή που διέπεται από ένα σύνολο κανόνων και που έχει ως λειτουργία την ευόδωση ενός στόχου. Αυτή η πρωτογενής λειτουργία, υποστηρίζεται από μία οργάνωση. Θεσμός και οργάνωση οφείλουν να είναι σαφώς διακριτοί μεταξύ τους. Η ταινία αναδεικνύει πώς θεσμός και οργάνωση συγχέονται, με αποτέλεσμα αυτό που είδαμε στην οθόνη, αυτό που ζούμε στην καθημερινότητά μας: **τη διαστροφή** του θεσμού.

Η οργάνωση αντί να υπηρετεί το θεσμό, ο θεσμός υποτάσσεται στην οργάνωση. Η Ιατρική είναι εκείνη η κοινωνική πρακτική που έχει ως πρωτογενή λειτουργία τη διαχείριση της ασθένειας. Το νοσοκομείο είναι για να γιατρεύει, δεν είναι για να κάνει πολιτική και μπίζνες. Η ταινία έδειξε τέτοια παραδείγματα, δεν χρειάζεται κάτι να προσθέσω.

Ίσως μόνο να πω ότι η Ψυχανάλυση μπορεί να συνεισφέρει στο διάλογο για τους θεσμούς. Ακριβώς γιατί μέσα στις ομάδες, μέσα στο θεσμούς

εκδιπλώνεται μια ψυχική πραγματικότητα.

Κάθε θεσμός χτίζεται για να αντικαταστήσει κάποιο παλιότερο, για την ακρίβεια ενάντια σε ένα παλιότερο.

Αντιλαμβάνεστε τη φαντασίωση από την οποία εμφορείται εκείνος που θεσπίζει: είναι εκείνη του Δημιουργού. Ανθρωπολογικά κάθε θεσμοθέτηση παραπέμπει στο μύθο της δημιουργίας του κόσμου, στην έκσταση αλλά και στην αρχέγονη βία της δημιουργίας (βία και βίος είναι ομόρριζα – Marcea Eliade).

Σε κάθε δημιουργία, η οργάνωση διαχωρίζεται από το χάος, το καλό από το κακό. Το νέο είναι μόνο καλό. Θεωρητικά! Γιατί το κακό που βάλουμε στην άκρη δεν μπορεί παρά να επιζητεί την επιστροφή του.

Οι θεσμοί (αγγλ. Ψα Jacques) είναι ψυχικές άμυνες απέναντι σε αρχαϊκά άγχη κατακερματισμού, αφανισμού, δίωξης κλπ...

J. Bleger (αργεντ. ψα) το πλαίσιο δεν είναι μόνο οριοθέτηση και συμβολισμός. Πάνω στο πλαίσιο εναποθέτουμε τα αδιαφοροποίητα μέρη του εαυτού μας. Μόνο όταν το πλαίσιο είναι σαφές, σταθερό και σιωπηλό μπορούν να εκτυλιχθούν μέσα του με ασφάλεια οι διεργασίες.

Τι συμβαίνει όταν το πλαίσιο είναι ασαφές, ασταθές ή θορυβώδες;

Η βία που εναποθέσαμε στο πλαίσιο απειλεί να επιστρέψει.

Πρέπει λοιπόν να εφεύρουμε νέες άμυνες.

Τέτοιες άμυνες είναι και η διαφθορά, ο κυνισμός, ο συνδικαλισμός ως κατοχύρωση ατομικών δικαιωμάτων και η γραφειοκρατία ως μέτρο αποφυγής της προσωπικής ευθύνης, απέναντι στο χάος.

Από την πλευρά του θεατή τώρα, αναπτύσσονται διάφοροι τύποι ψυχικών αντιδράσεων στην ταινία.

α. Γελάμε (αντί να κλαίμε) με τα χάλια μας

β. Αδιαφορία και παθητικότητα, ή αντίθετα ακτιβισμός (να τα αλλάξουμε όλα) κλπ...

γ. Για όλα φταίει το σύστημα, δηλ. το παλιό. Δες πώς κατάντησαν την Ελλάδα. Εμείς δεν έχουμε ευθύνη. Και γυρίζουμε στα σπίτια μας...

Υπάρχει ένας ψυχικός μηχανισμός άμυνας με ευρεία κοινωνική χρησιμότητα: Η διχοτόμηση του Εγώ. Ένα μέρος του εαυτού γνωρίζει καλά πώς έχουν τα πράγματα, ενώ ένα άλλο την παραγνωρίζει, επιχειρεί τη διάψευσή της. « Ναι μεν, αλλά». Η προσωπική ευθύνη, η ευθύνη που έχει ο καθένας από τη θέση που κατέχει (ο επιμερισμός είναι ποιοτικός, όχι ποσοτικός) αποποιείται.

Οι θεσμοί στη δημοκρατία βασίζονται σε ένα σύμφωνο αμοιβαίας ευθύνης. Και δημοκρατία είναι μια διαρκής προσπάθεια κατάκτησης ενός κοινού αγαθού.

Η Myriam Revault d'Allonnes, καθηγήτρια Πολιτικής Φιλοσοφίας στην ΕΡΗΕ, έγραψε το 2010 το βιβλίο *Pourquoi nous n'aimons pas la démocratie*. (Le Seuil) Το παρατηρούμενο μίσος προς τη δημοκρατία, οφείλεται στο γεγονός ότι η δημοκρατία βιώνεται ως γεννήτορας μιας ανυπόφορης αβεβαιότητας. Οι βεβαιότητες βρίσκονται αλλού, πάντως όχι μέσα στη Δημοκρατία.

Ευχαριστώ.